

Nr 3 2009

Medlemsblad för

Alexander

Grimeton

Veteranradios

Vänner

Alternatorn

Som vanligt passade många på att gå po-ängpromenaden på Alexander-sondagen i sommar och fundera på de mer eller mindre kluriga frågorna. Möjligen var det klurigare än vanligt för bara en tipslapp med alla rätt hittades. Däremot ett antal med nio rätt.

Välkommen till höstmötet 24 september:
Bildvisning från Yosami

www.alexander.n.se

Hej alla vänner i Alexander

Hösten har kommit, det har väl alla märkt. Till ljuspunkterna i höstmörkret hör Alexanders höstmöte med intressant föredrag och trevlig samvaro. Vi möts i sändarsalen onsdag 28 september kl 19:00. Efter förhandlingarna kommer, Lars G Johansson och Kjell Markström, nuvarande respektive tidigare vd för Världsarvet Grimeton, att i ord och bild berätta om sin resa till radiostationen Yosami i Japan.

På en extra programpunkt, som avslutning på kvällen, tar Arne Sikö, Halmstad, oss med på en stjärnvandring över natthimlen. Om nu vädret tillåter.

Det är i år 110 år sedan Hans Palmqvist föddes i Malmö. Han var under 40 år chef på radiostationen och satte sin prägel både på arbetet och bygden och hann fylla 70 år innan han gick i pension 1969. Det är mycket hans förtjänst att Grimetons radiostation blev så välbevarad. Istället för att modernisera stationen lät han bygga en ny och undvek på så sätt att skrota eller på annat sätt göra sig av med gammal utrustning. Från ett efterlämnat manus till ett radioprogram låter Palmquist sig intervjuas strax före jul 1937 på sidan 4. Vi ses på höstmötet!

John Strandberg

Bengt V Nilsson död. Bengt Viktor Nilsson föddes 24 mars 1919 i Älvsjö, Stockholm och avled 9 augusti 2009 i en ålder av 90 år.

Bengt V. Nilsson var ingenjör och fil.kand i samhällsvetenskap och intendent vid Tekniska Museet i Stockholm, till sin pensionering. Han öppnade museet för allmänheten med interaktiva utställningar, som vid den här tiden var något nytt. Under åren på museet skrev Bengt V. Nilsson boken om pionjären Ernst W. Alexanderson, baserad på egna källstudier och personliga intervjuer med bokens huvudperson. Den kom ut 1987 på Televerkets förlag. Boken, med titeln *Ernst Fredrik Werner Alexanderson – en personcentrerad skildring av elektronikens utveckling under 1900-talets första hälft*, kom bland annat att utgöra en av underlagen i ansökan om att radiostationen Grimeton skulle bli världsarv och Bengt V. Nilsson har alltså bidragit till att SAQ i dag finns med på världsarvslistan

Alternatorn

Alexander GVV

– Grimeton Veteranradios Vänner

Radiostationen, Grimeton 72

SE-430 16 Rolfstorp

E-post: info@alexander.n.se

Hemsida: www.alexander.n.se

Redaktör: **John Strandberg**

Tel 0705 857381 fax 0340 37373

E-post: john.strandberg@swipnet.se

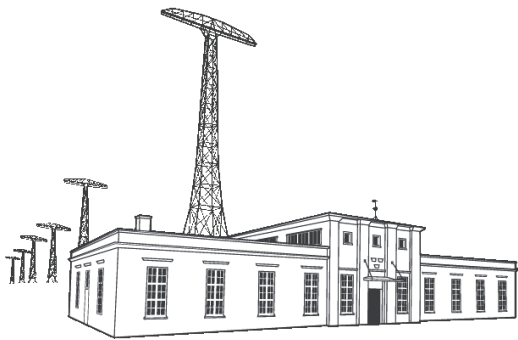
I redaktionen: **Ulf Larsson**

Ansvarig utgivare: **Jan Steinbach**

Teknisk produktion: **Benny Johansson**

Tryckt hos Världsarvet Grimeton 2009

Årgång 4 (Nr 15 från starten 2006)

Kallelse till Höstmöte

Medlemmarna i ALEXANDER-GVV kallas härmed till ordinarie höstmöte **onsdagen den 23 september 2009 kl. 19.00** i sändarsalen i Grimeton.

Kvällen inleds med sedvanliga höstmötesförhandlingar, se förslag till dagordning nedan.

Efter förhandlingarna berättar **Lars G Johansson** och **Kjell Markström** (nuvarande och förre vd:n för Världsarvet Grimeton) om sin resa till och visar bilder från radiostationen i Yosami i Japan.

Därefter följer samvaro över en kopp kaffe och fralla.

Extra, om vädret så medger: **Arne Sikö** guidar oss på stjärnhimlen.

Välkomna!

Styrelsen för ALEXANDER-GVV

Förslag till dagordning vid Höstmötet

1. Mötets öppnande
2. Godkännande av dagordning
3. Val av justeringsmän för höstmötesprotokollet
4. Information om Alexanders verksamhet hittills under året
5. Beslut om medlemsavgift för år 2010
(Styrelsens förslag: Oförändrad medlemsavgift)
6. Motion från årsmötet om stadgeändring. Årsmöte i mars istället för februari vilket ger jämnare utgivning för Alternatorn
7. Information om Alexanders aktiviteter i höst, arbetskvällar mm
8. Övriga frågor
9. Mötets avslutning

ALEXANDER

Grimeton Veteranradios Vänner

Radiostationen, Grimeton 72

S - 430 16 Rolfstorp

Org.nr. 849600-7389

Pg: 171 54 33-7

Tel: 0340-67 42 51

Fax: 0340-67 41 95

E-post: info@alexander.n.se

När radion besökte Grimeton 1937

*Avskrift av handskrivet manus funnet på
framlidne stationschefen Bengt Dagås kon-
tor.*

Förslag på radioprogram från Grimeton julaf-
ton 1937.

En mikrofon är placerad i maskinsalen, en på
kontoret. När utsändningen börjar kopplas ma-
skinsalsmikrofonen direkt in och reläsmattret
upptages. Därefter brytes maskinsalsmikrofo-
nen och kontorsmikrofonen inkopplas.

F: Vi befinner oss nu på radiostationen i Gri-
meton, vår stora sändarstation för radiotelegra-
fi till avlägsna länder. Det oväsen (vi) hörde
kom från de stora telegrafreläerna som under
sitt slammer sprutar ut stora eldkvistar under
det att de expedierar den ena julhälsningen till
Amerika efter den andra. Därefter promene-
rade mikrofonen förbi den stora radiogenera-
torn, den maskin som alstrar den starka ström
till antennen och som därigenom möjliggör
att telegraftecken uppfattas så långt bort som i
Amerika. För att ej överröstas ha vi nu dragit
oss tillbaka till kontoret och skall ställa några
frågor till stationschef, linjemästare Hans
Palmqvist. Var vänlig och säg några ord om
helgtrafiken.

P: Ja, först och främst vill jag ytterligare un-
derstryka att denna radiostation ej är en rund-
radiostation utan en radiotelegrafstation. Den
ombesörjer vår avlägsna telegramtrafik, fram-
för allt till Amerikas Förenta Stater. Stationen
är året om och praktiskt taget dygnet runt till
för affärstelegram, presstelegram och privatte-
legram. Utöver dessa telegram sänder vi under
julhelgen särskilda jultelegram till speciellt låg
taxa. Till Förenta staterna och Canada kostar
ett sådant telegram 5 kronor, till Cuba 7 och
50 och till Mexico 8 kronor. Man får väl anse
att detta är en billig peng för en telegrafisk
hälsning så lång väg.

F: Anlitas denna möjlighet till att önska vän-
ner och anförvanter god helg mycket?

P: Ja, allmänhetens intresse har alltid varit
stort. I fjor sände vi omkring 5000 helgtele-

gram, alltså utöver vår vanliga telegramtrafik
och i år blir väl siffran ungefär lika stor.

F: Då jag nyss gick igenom den imponerande
maskin- och apparathallen spanade jag förgä-
ves efter telegrafisterna. Var finns de?

P: Här på stationen finns inga telegrafister
alls. Som för alla modernare sändarstationer
för radiotelegram ombesörjes telegraferingen
av en särskild trafikcentral. Denna är belägen
i Göteborg och heter Göteborgs radiocentral.
Från alla Sveriges telegrafstationer sändes
de telegram som ska befordras per radio till
denna radiocentral. Därifrån vidare sändes de
som ska till Amerika på en telegraflinje till
Grimeton. I denna telegraflinjes hitre ända
sitter en liten apparat, ett trafikrelä som påver-
kas av telegraferingen i Göteborg. Det är detta
lilla relä som är vår telegrafist - på liknande
sätt tillgå mottagningen av radiotelegram från
främmande länder. De tas emot på en mottag-
ningsstation i Kungsbacka och gå därifrån på
en telegraflinje direkt till Göteborgs Radiocen-
tral. Denna fördelar sedan telegrammen till de
olika mottagarna.

År 1936 var totalt antalet telegram till och
från Förenta Staterna något över 3 miljoner
ord. Därav avsända telegram, alltså över Gri-
meton, 1,8 miljoner och mottagna 1,2 millio-
ner.

Telegramfrekvensen avspeglar synnerligen
väl konjunkturen. Sedan 1934 äro vi nu i en
stark telegramökning motsvarande de goda
konjunkturerna och de livliga handelsförbin-
delserna med Amerika. (Kanhända kommer
detta år att lämna ett nytt maximum och där-
med överträffar rekordåret 1929).

— — — —

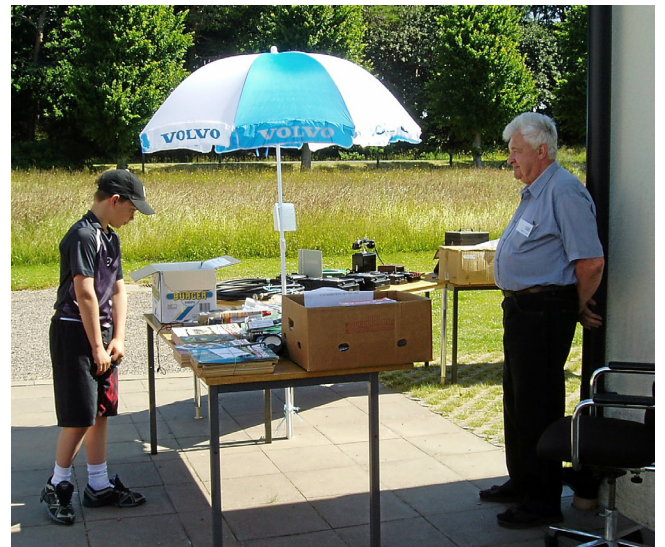
Vanligen sändes telegram med en hastig-
het av 40 till 50 ord i minuten. De mekaniska
anordningarna på stationen hindrar ej sändning
upp till 100, ja kanske 150 ord i minuten. 100
ord per minut motsvarar 500 tecken i minu-
ten. Som jämförelse kan nämnas att vi normal
landsändning är högsta hastigheten 20 a 25 ord
per minut.

Alexandersondagen firades den 28 juni. Det var betydligt färre deltagare än förra året vilket det goda vädret kan ha bidragit till. Några bilder från arrangemanget:

Förra ubåtskaptenen Björn Hamilton, Karlskrona, talade bland annat om museiubåten Neptun och incidenten med ryska U 137. Här tillsammans med fru Elisabeth.

Ingvar Lunds loppmarknad har en trogen publik.

Den gamla stationsbilen eller brandbilen, studeras ingående.

Antenntåget med guiden Ernst-Arvid Ohlson längst till höger.

Vätskemotstånden

Vätskemotstånden är väsentliga komponenter i hastighetsregleringen, varför jag tar tillfället att beskriva dem innan jag beskriver hastighetsregleringens kompensationsdel. De är variabla motstånd som är förbundna med drivmotorns rotorlindning via släpringar och kablar.

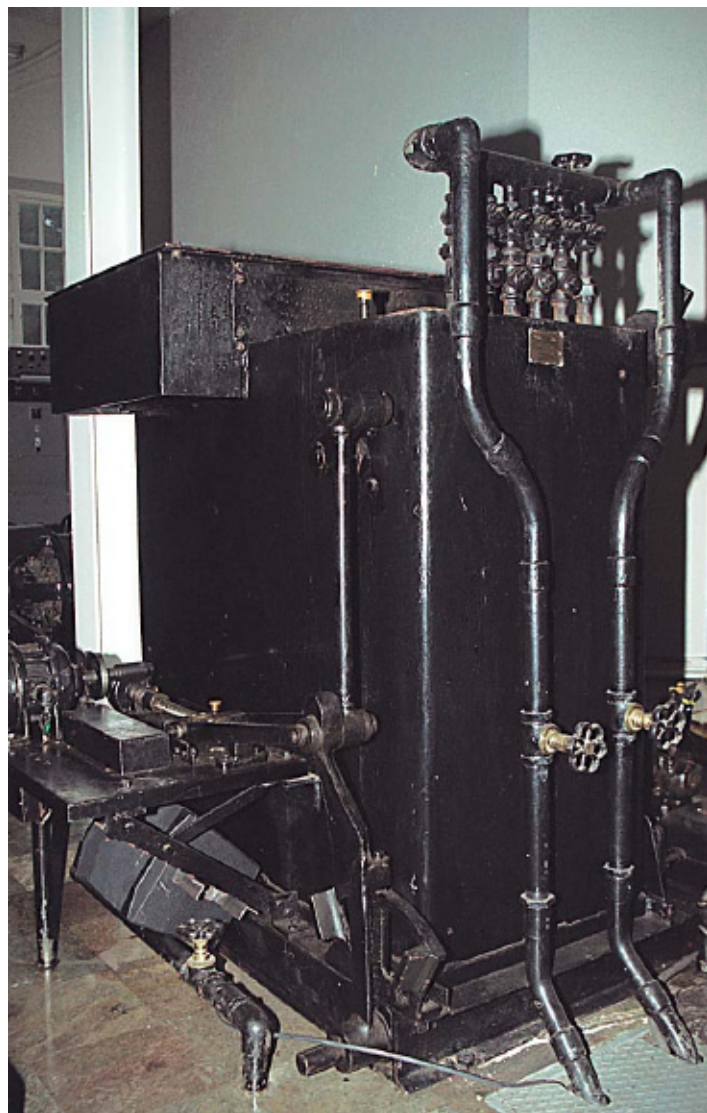
Ett vätskemotstånd består av ett plåtkärl, cirka 180 cm högt, som delvis är fyllt med utspädd natronlut (NaOH). På ungefär halva höjden i plåtkärllet finns insvetsat en ”hylla” med upphöjd kant som fungerar som skibord. En centrifugalpump suger lutblandning i den undre delen av kärlet och pumpar upp luten på hyllan, där den får flöda över skibordet tillbaka ned i kärlets undre del.

I direkt anslutning till skibordet sitter en sektorlucka, den så kallad dammluckan. Den är motormanövrerad via hävstångssystem. Med hjälp av dammluckan kan lutnivån på hyllorna varieras steglöst över den nivå som skibordet ger. I bild 1 ses den vridbara axel på vilken dammluckan monteras. Bild 2 visar en dammlucka.

Överst på plåtkärllet finns hållare med vertikalt monterade elektroder som doppar ner i natronluten på ”hyllan”. Eftersom drivmotorns rotor är lindad 3-fas så finns det tre identiskt

lika grupper av elektroder, en grupp för varje fas. Elektroderna har olika form och storlek, dels finns det rörformade elektroder och dels finns det elektroder i form av plåtar.

Det finns tre vätskemotstånd i Grimeton. Ett av vätskemotstånden kallas startmotstånd eller tomgångsmotstånd, och är ständigt inkopplat till drivmotorns släpringar. Nästa vätskemotstånd kallas kompensationsmotstånd, och kopplas in parallellt med startmotståndet i takt med nycklingen av sändaren med hjälp av tre stora kontaktorer. Det tredje motståndet är reserv och kan efter omkoppling användas som endera start- eller kompensationsmotstånd. Ursprungligen fanns endast två vätskemotstånd, det tredje tillkom i samband med rivningen av den andra alternatorn.

På bild 4 ses skyddskåpan över elektroderna överst till vänster. Till höger ses kylvattenrören. I nedre delen av bilden ses manövermotorn och hävstångsanordningen för manöver av dammluckan.

Olika slags helgtelegram sändes under tiden 14 december – 6 januari över Grimeton: Till exempel:

XLT-telegram, där avsändaren själv avfattar texten.

Till Förenta Staterna kostar ett sådant telegram mellan 43 och 65 öre per ord beroende på var mottagaren i Amerika finnes. Dock med en minimiavgift för 10 ord.

Sådana helgtelegram kunde sändas till de flesta länder i världen. De till Nord-, Mellan- och Sydamerika samt bland andra Japan och Kina gå normalt över Grimeton.

Dammluckornas läge manövreras med tryckknappar på manöverpanelen, se bild 3. Vid start befinner sig dammluckorna i sitt nedersta läge, och lutnivån under elektroderna bestäms av skibordet. I detta läge befinner sig endast två smala rör per fas i kontakt med luten, för att ge stort rotormotstånd till drivmotorn, och därmed hålla startströmmen på tillräckligt låg nivå för att undvika överström. Drivmotorn kan startas endast om båda dammluckorna står i nedersta läget. Plåtelektroderna ("plåtarna") är inte elektriskt anslutna i startskedet. När alternatorn börjar närma sig driftvarvtalet så sjunker motorströmmen så att man kan minska rotormotståndet genom att köra upp dammluckorna så att fler rörformiga elektroder kommer i kontakt med luten. När dammluckorna når ett relativt högt läge så kopplas plåtarna in med kontaktorer, manövrerade av lägeskontakter på dammluckorna.

Ola Hernvall

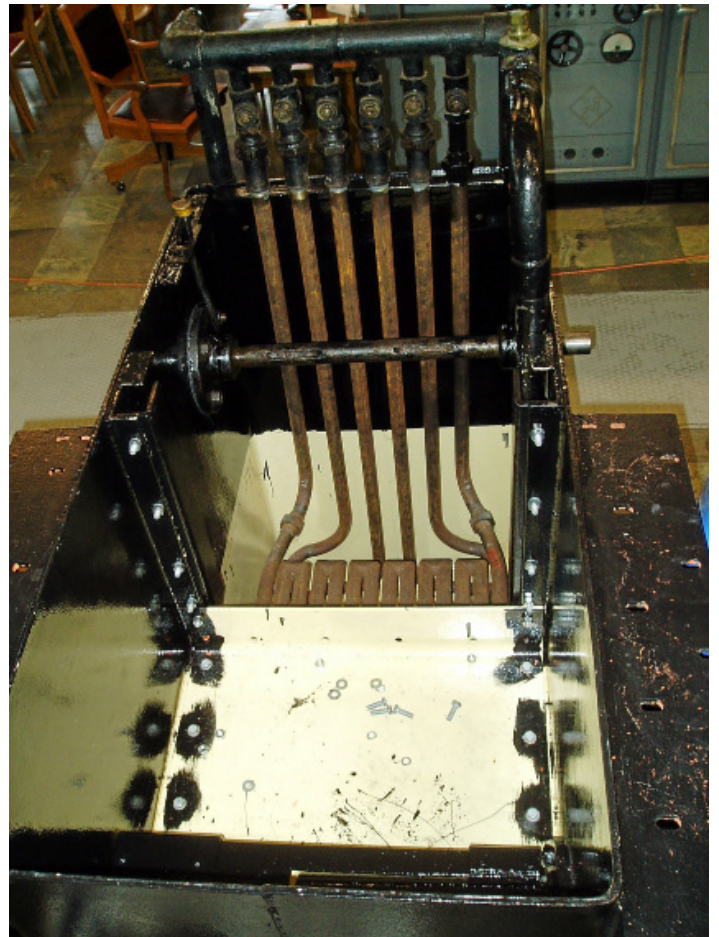

Bild 1 är tagen ner i det vätskemotstånd som nu är under renovering. I nedre delen av bilden syns "hylan" med skibordet. Vidare syns kylslingor i botten på kärlet. Dessa för bort den värme som utvecklas i luten.

Bild 2. Dammlucka

Bild 3. Dammluckornas läge manövreras med tryckknappar på manöverpanelen

SAQ-mötet – en upplevelse.

Radio har varit mitt verksamhetsområde. Dessutom har jag roat mej på fritiden som radioamatör. För en tid sedan insåg jag att jag hållit på i 50 år.

När Olle Kjellgren, SM6VSZ, ringde häromsistens och påminde mej om mötet om marin kommunikation i Grimeton 8-9 augusti, så hade barn och barnbarn just haft sina semestrar, och vi hade kunnat ta oss till stugan i Strömstad, som blivit användbar efter en reparation. Olles samtal var ett nödrop, han behövde operatör till SK6SAQ, klubbstationen. SM6LWH kunde inte, på grund av inträffad sjukdom, ställa upp. Vanligtvis har trafiksättet varit telegrafi, ganska naturligt med tanke på huvudstationen, SAQ alternatorns, funktion.

Olle ställde en Icom 7700 station, helt ny och obekant för mej, till förfogande. Dessutom skulle Willi Reppel, SM6OMH, demonstrera ett hembygge, som var ”datorstyrt”.

Vädret, som mötte mej redan på fredagen, var soligt och varmt. Ankomsten var tidig, så gänget på 3717 kHz var fortfarande i full trafik. Med hjälp av Leif SM6YPC-s anvisningar och att jag använde bägge händerna för att skugga bildskärmen, kunde jag ansluta mej till morgongänget. Jag blev imponerad av mottagningen, inte minst på grund av min tidigare erfarenhet av mottagningsmiljön på Grimeton, en plats där sändare alltid har varit det dominerande inslaget, och det är de fortfarande. Antennen var en dipol, med mittpunkten på den portabla teleskopmasten, och ändarna på någon meters höjd över gräsvallen.

Samtidigt hade Willi etablerat sin hembyggda station i samma tält, med vita, solbelysta plastväggar. Med hjälp av en invändigt svartmålad kartong utan botten lyckades han läsa av sin PC-skärm. Han använde sig av en GP som stod på marken ett 50-tal meter från mastvagnen och därmed dipolen, som för övrigt hade sin huvudriktning så, att alla övriga (kommerciella) sändare på området kom in starkt.

Uteffekterna ca 150 watt icom och 100 watt från Willi's utrustning till trots, hade vi ingen

svårighet att köra ”sida vid sida”.

KB4RM, Rose-Marie, var som vanligt stark på 14 MHz, men SM6UTO/mm, Jan, som befinner sig i södra Stilla Havet, kunde jag inte nå. På kvällen hade vi ställt undan IC 7700, så Willi's rig kom till användning på kvällspraten på 3717, något som var en rolig upplevelse. Störningar, som brukar vara besvärande kvällstid, märktes knappast alls. Emellertid visade S-meterfunktionen på S8+ på ”tom” kanal, så bakgrunden måste inverkat en del. Willi framhöll, att kalibreringen inte kunde garanteras för S-meter, han var inte säker på sin signalkälla.

Det var mina intryck, av två helt obekanta radioutrustningar, som jag fick på fredagen. Under lördag-söndag, med SK6SAQ som använd signal, förstärktes dessa, och jag är övertygad att med rätt typ av skärmdisplay kan bägge bli användbara även i dagsljus, något vi provade på Willi's SDR 1000 genom att ansluta den till föreläsningstältets bägge storskärmar. Mottagarfunktionen i SDR-1000 verkade något bättre, men det förekom tidsfördröjningar, både vid CW-sändning och vid omkoppling sändning-mottagning.

Sändningens kvalitet fick betyg av flera av motstationerna, och de var mycket positiva.

Utvecklingen av det som vi kallar radio har egentligen tagit ett jättekiv, en integrering av radio med annan teknik i alla sorters applikationer äger rum, och för den fortsatta

radioamatörverksamheten, liksom för kommersiell radio, verkar SDR-1000 konceptet vara rätt.

**Harald
Löfhede
/SM6CSB**